

Антикорупційне законодавство: європейські стандарти та шляхи їх впровадження в Україні

Травень 2016 р.

Міжнародні зобов'язання України

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією

Дата підписання: 27.01.1999
Дата ратифікації Україною: 18.10.2006
Дата набрання чинності для України: 01.03.2010

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією

Дата підписання: 04.11.1999
Дата ратифікації: 16.03.2005
Дата набуття чинності: 01.01.2006

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції

Дата підписання: 31.10.2003
Дата ратифікації Україною: 18.10.2006
Дата набрання чинності для України: 01.01.2010

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

1 березня 2014 р. під час Позачергового Саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди

- 27 червня 2014 р. в ході засідання Ради ЄС Президентом України та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС була підписана економічна частина Угоди**
- 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.**

Стаття 22 Боротьба зі злочинністю та корупцією

Сторони співробітничать у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження.

Таке співробітництво спрямовується на вирішення, *inter alia*, таких проблем: а) незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків;

б) контрабанда товарів;

с) економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування;

д) корупція як у приватному, так і в державному секторі;

е) підробка документів; ф) кіберзлочинність.

Стаття 22 Боротьба зі злочинністю та корупцією

1. Сторони співробітничать у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження.

2. Таке співробітництво спрямовується на вирішення, *inter alia*, таких проблем: а) незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків;

б) контрабанда товарів;

с) економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування;

д) корупція як у приватному, так і в державному секторі;

е) підробка документів;

ф) кіберзлочинність.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набере чинності після її ратифікації усіма Сторонами, в перший день другого місяця, що настає після дати здачі на зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

На даний час Угода ратифікована Україною та Європейським парламентом **16 вересня 2014 р.**, а також наступними країнами-членами ЄС:

Румунія – 2 липня 2014 р., **Литва** – 8 липня 2014 р., **Латвія** – 14 липня 2014 р., **Болгарія** – 24 липня 2014 р., **Мальта** – 21 серпня 2014 р., **Словаччина** – 24 вересня 2014 р., **Естонія** – 4 листопада 2014 р., **Угорщина** та **Швеція** – 26 листопада 2014 р., **Польща** – 28 листопада 2014 р., **Хорватія** – 12 грудня 2014 р., **Данія** – 18 грудня 2014 р., **Німеччина** – 26 березня 2015 р., **Великобританія** – 8 квітня 2015 р.

Римський Статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року

Відповідно до ч. 3 ст. 24 Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, стосовно судового співробітництва в кримінальних справах Сторони намагатимуться посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції. Це включатиме, у разі необхідності, приєднання до відповідних міжнародних документів ООН та Ради Європи, зокрема **Римського Статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року**, та їх виконання, а також більш тісне співробітництво з Євроюстом. В статті 8 Угоди прямо передбачено, що сторони співпрацюватимуть з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації і імплементації Римського статуту міжнародного кримінального суду 1998 року та його відповідних інструментів

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У вузькому розумінні — перетворення певного явища на планетарне. Основними її наслідками є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства. Вказані перспективи природно викликають суттєві зміни чинного національного законодавства, системи правосуддя. У зв'язку з цим постає питання щодо співвідношення наслідків глобалізації з національним суверенітетом країни, закріпленим на конституційному рівні, а також, за умови неминучості цього процесу, — меж розумних поступок.

Зовнішньополітична орієнтація є найбільшим контраверсійним моментом у відносинах між Сходом і Заходом України, саме зосередженість на проблемі «побудови Європи в Україні» може стати тією ідеєю, яка сприятиме консолідації української громади

Римський статут, який регламентує діяльність Міжнародного кримінального суду, був підписаний Україною 20 січня 2000р., однак до цього часу не ратифікований.

Проблема юридичного релятивізму

Конституційний Суд натрапляє на проблему юридичного релятивізму, яка виражається принаймні в тому, що міжнародно-правові акти встановлюють мінімальні стандарти захисту прав людини і вони не завжди відповідають критеріям конституційності.

По-перше, на конституційному рівні закріплено, що громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі (ч. 2 ст. 25).

Вказане положення знайшло своє відображення й в Кримінальному кодексі України: «особи, які вчинили злочин на території України, підлягають кримінальній відповідальності за КК України» (ч. 1 ст. 6), громадяни України, які вчинили злочини за її межами, підлягають відповідальності за КК України (ч. 1 ст. 7); «громадяни України не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду» (ч. 1 ст. 10).

В той же час ч. 1 ст. 58 Римського статуту вказує, що в після початку розслідування Палата попереднього провадження за заявою прокурора видає ордер на арешт особи. Держава, яка одержала прохання про арешт та надання в розпорядження Суду вказаної особи без зволікань зобов'язана вжити заходів щодо арешту особи та якомога швидше доставити її до Суду (ч. 1 ст. 59). Як вбачається, положення міжнародного документу викладені без врахування громадянства особи, чи її постійного проживання на території будь-якої держави, що вказує на пряму суперечність з конституційним принципом.

По-друге, згідно зі ст. 61 Конституції України, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. За Римським статутом, принцип не притягнення особи двічі за те ж саме «*ne bis in idem*» у випадках, «коли розгляд в іншому суді призначався для того, щоб захистити особу від кримінальної відповідальності за злочини, які підпадають під юрисдикцію міжнародного кримінального суду або за іншими ознаками не було проведено незалежне або неупереджене у відповідності з нормами належної законності процедури, що за існуючих обставин, не відповідало меті віддати відповідну особу правосуддю» (ст. 20).

По-третє, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які мають певний імунітет, за законодавством України здійснюється з дотриманням встановлених процедур (судді, прокурори, адвокати, депутати тощо), а Римський статут застосовується в рівній мірі до всіх осіб, без будь-якої на те різниці на основі посадового становища. Зокрема, посадове становище глави держави, члена уряду або парламенту, обраного представника або посадової особи уряду ні в якій мірі не звільняє особу від кримінальної відповідальності та не є підставою для пом'якшення вироку. Імунітети або спеціальні процесуальні норми, які можуть бути пов'язані з посадовим становищем особи (за національним чи міжнародним правом), не повинні перешкоджати здійсненню Міжнародним кримінальним судом його юрисдикції по відношенню до такої особи (ст. 27).

По-четверте, _____ особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули строки давності. Це положення не застосовується у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства. Передбачені в ст.ст. 437-439 і ч. 1 ст. 442 КК України . Згідно зі ст. 29 РС, відносно злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС, не встановлюється будь-якого строку давності.

По-п'яте, судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Відповідно до ст. 1 РС, МКС доповнює національні системи кримінального правосуддя; він має міжнародну правосуб'єктність (ч. 1 ст. 4); може здійснювати свої функції та повноваження на території будь-якої держави-учасниці і, за спеціальним погодженням, на території будь-якої держави (ч. 2 ст. 4).

По-шосте, Кримінальний процесуальний кодекс України регламентує особливий порядок судового провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі – воно здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних (ч. 3 ст. 31). Римський статут позбавляє обвинуваченого такого права, хоча під його юрисдикцію потрапляють саме тяжкі злочини, покарання за які встановлюється у виді довічного позбавлення волі або до 30 років (ст. 77). Не зважаючи на це, попереднє та судове провадження здійснюється у складні не менше шести суддів, апеляційне – голови та чотирьох суддів (ст. 39).

За Римським статутом, суд на прохання прокурора або за власною ініціативою, має право провести слухання за відсутності обвинуваченого, щоб затвердити обвинувачення у випадках, коли обвинувачений відмовився від свого права брати участь в слуханнях; коли він переховується і не вдається встановити його місцеперебування, хоча були вжиті всі розумні заходи для забезпечення його явки. Варто відмітити, що в такому випадку, обвинувачений може бути представлений його захисником (ч. 2 ст. 61).

По-восьме, прибуття в суд свідка забезпечується стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Суд сприяє сторонам у забезпеченні явки шляхом здійснення судового виклику (ч. 2 ст. 327 КПК). В розріз з цим усталеним порядком, за Римським статутом, прокурор може покладатися на документальні докази або резюме доказів і може не викликати свідків (ч. 5 ст. 61).

По-дев'яте, в кримінальному правосудді України скасовано інститут направлення на додаткове розслідування. За Римським статутом, якщо Палата попереднього провадження не затверджує обвинувачення, це не перешкоджає прокурору в подальшому знову звернутися з проханням про затвердження цього обвинувачення, якщо воно підтверджується додатковими доказами (п.8.ст. 61). До того ж ч. 2 ст. 69 РС надає суду право дозволити використання показань свідків записаних за допомогою відео-або аудіотехніки.

За нормами Римського статуту, суд може призначити покарання у виді позбавлення волі строком до 30 років або довічне позбавлення волі. Однак, згідно зі ст. 105 РС, вирок є обов'язковим для держав-учасниць, які ні за яких обставин не можуть його змінити.

Варто зазначити, що Римський статут є міжнародно-правовим актом строгої дії, **він ратифікується без застережень** (ст. 120).

Вихід із Статуту не звільняє держави від виконання зобов'язань, які витікають із нього та які виникли в період участі цієї держави в Статуті, включаючи будь-які фінансові зобов'язання. Це також не впливає на здійснення співробітництва в проведенні кримінальних розслідувань, стосовно яких держава була зобов'язана співпрацювати і які було розпочато до дати набуття виходу законної сили (ст. 127).

Відповідно до висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 року, він визнаний таким, що **не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції».**

Проблема в визначенні відповідності полягає в необхідності внесення уточнень до чинного законодавства з тим, щоб зняти очевидні протиріччя, та змін - до Конституції України для того, щоб її можна було тлумачити та застосовувати до нових умов життя, які забезпечують стабільність та динамізм як основу всієї правової системи.

Transparency International

Індекс сприйняття корупції 2014 року

26 балів зі 100 можливих і 142-ге місце з 175 позицій - такі показники **України** в нинішньому Індексі сприйняття корупції = **Уганда**

Лідером в 2014 році стала Данія з 92 балами - це найменш корумпована країна світу (в лідерах - Нова Зеландія, Швеція і Норвегія, Швейцарія, Нідерланди, Сінгапур, Люксембург, Фінляндія, Канада).

Найвищий рівень корупції в Афганістані, Судані, КНДР і Сомалі.

Рекомендації Європейського Союзу:

- **Скасування адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення**
  - **Перенесення тягара доведення на особу**
  - **Підвищення індексу несприйняття корупції населенням**
  - **Посилення відповідальності за корупційні правопорушення**
  - **Посилити відповідальність за активне хабарництво**
- 6. Перевірка спадку тощо**

Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту;

- е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;
- є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;
- ж) члени Центральної виборчої комісії;
- з) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та перебувають з підприємствами, установами, організаціями в трудових відносинах, - у випадках, передбачених цим Законом.

Посадові та службові особи юридичних осіб, інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах, зобов'язані:

- 1) не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи;
- 2) утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;
- 3) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи;
- 4) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами;
- 5) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

Антикорупційною програмою юридичної особи є комплекс **правил, стандартів і процедур** щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи.

В обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньоблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

2) юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України "Про здійснення державних закупівель".

якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 1 мільйон гривень, а робіт - 5 мільйонів гривень

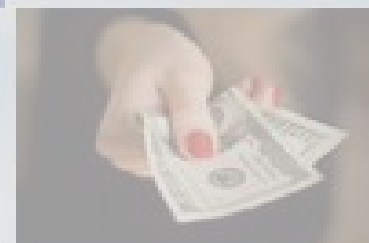
Антикорупційна програма затверджується після її обговорення з працівниками юридичної особи. Текст антикорупційної програми повинен перебувати у постійному відкритому доступі для працівників юридичної особи.

Положення антикорупційної програми включаються

до трудових договорів

правил внутрішнього розпорядку юридичної особи

можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

В юридичних особах для реалізації
антикорупційної програми запроваджується
посада
Уповноваженого з антикорупційної програми

Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою.

Уповноваженим може бути фізична особа, не молодша тридцяти років, яка має повну вищу економічну або юридичну освіту і яка здатна за своїми діловими та моральними якостями, професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні обов'язки.

Виконання Україною вимог ЄС:

Стаття 172-6 КУпАП

Порушення вимог фінансового контролю

Несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 366-1 КК України (невідповідність або умисне неподання декларації).

Обмеження щодо одержання подарунків:

забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо **вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих з одного джерела протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня поточного року.**

Стаття 46. Інформація, що зазначається в декларації

У тому числі:

фінансові зобов'язання, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів в рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредиту), зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення, позичені іншим особам кошти. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року. У разі якщо розмір зобов'язання не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, зазначається лише загальний розмір такого фінансового зобов'язання.

У разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї

Моніторинг способу життя суб'єктів декларування

Національне агентство здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи

Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Додаткові заходи здійснення фінансового контролю

У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу, придбання майна **на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня відповідного року**, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство.

Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Стаття 269-1 КПК України. Моніторинг банківських рахунків

Національне агенство з питань запобігання корупції

Національне антикорупційне бюро (можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи)

Спеціалізована антикорупційна прокуратура

ВИКРИВАЧ

Стаття 53. Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції

1. Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), - особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

.....

3. Особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог цього Закону іншою особою.

